

PROVOCATIO

En flervetenskaplig tidskrift om mänskliga rättigheter

Title:	Bokrecension: Bruno Cabanes, <i>The Great War and the Origins of Humanitarianism 1918–1924</i>		
Author(s):	Lina Sturfelt		
Language:	Swedish		
Keywords:	Första världskriget, humanitarism, mänskliga rättigheter, humanitära rättigheter, historia		
Journal:	Provocatio	79	135-139
Year:	2015	ISSN:	2002-1631
Issue:	1	Web:	http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index

ABOUT PROVOCATIO

Provocatio is published by Human Rights Studies at Lund University www.mrs.lu.se. Human Rights Studies is part of the Department of History and offers a Bachelor programme and doctoral studies in human rights.

Provocatio aims to be a forum for critical and constructive analysis of and debate on human rights. Human rights can be many things: a legal system of principles and rules, a political language, an international practice, a philosophical idea, and a conflicting and evasive historical tradition. Human rights can serve as tools of resistance against oppression, but also as a rhetorical veneer for propaganda. Human rights are a phenomenon that needs to be studied in all this complexity.

The journal has developed out of *Skriftsamling i mänskliga rättigheter* [länk till där de finns, om de finns], which was published in seven volumes from 2010 to 2014. Like that earlier publication, *Provocatio* is an opportunity for students to get published. Some of the articles in *Provocatio* are shortened, revised versions of essays and theses by students on the Bachelor programme in Human Rights Studies at Lund University. The journal also welcomes submissions from Phd-students and researchers, as well as students on other study programmes.

The journal is not committed to any political or theoretical position, only to the potential of critical analysis. We welcome submissions with a broad range of perspectives.

EDITORIAL TEAM

The journal has a team of two permanent editors. For each issue, one or two editorial assistants are assigned; these are students on or alumni from the Bachelor programme in Human Rights Studies.

EDITORIAL POLICY

Provocatio is an open access journal, available free of charge online. Customary copyrights restrictions apply. In addition to research articles (some of which are revised student essays and theses) the journal publishes reviews of new academic literature, essays and reflections. *Provocatio* accepts texts in **Swedish, English, Danish, and Norwegian**. All submissions are reviewed by the editors. See "Instructions for authors" for further information.

CONTACT INFORMATION

Provocatio

Human Rights Studies

Lund University

P.O. Box 192, SE-221 00 Lund

E-mail: provocatio@mrs.lu.se

Journal web page: <http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index>

Departement web page www.mrs.lu.se

Första världskrigets katastrof och vägen från humanitära rättigheter till mänskliga rättigheter

Recension av Bruno Cabanes, *The Great War and the Origins of Humanitarianism 1918–1924*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, 390 s.

Lina Sturfelt

De mänskliga rättigheternas historia är idag ett stort forskningsfält i sin egen rätt. Detta fält har sina omhuldade brytpunkter, som franska revolutionen, andra världskriget och 1970-talet. I *The Great War and the Origins of Humanitarianism 1918–1924* för den franske historikern Bruno Cabanes i stället fram ett i detta sammanhang ofta bortglömt genombrott: det första världskriget. Enligt Cabanes utgör erfarenheterna av första världskriget ett förbisett ”nyckelögonblick” och en ”revolution” i rättighetshistorien, med det tidiga 1920-talet som en avgörande punkt i övergången från en grundläggande förståelse av rättigheter till en annan. Cabanes argumenterar alltså för att rättighetssträvandena måste kontextualiseras i en mycket specifik historisk krissituation: ”Instead of viewing the politics of rights in

the 1920s as an incomplete version – less universal, less mobilizing, less efficient – of the utopia of human rights as we know it today, I argue that it should be understood in light of the traumatic experience of the Great War.”¹ Det är bara om vi väger in krigets trauma som vi kan förstå överlevnads motiven och vilken helt central vändpunkt formulerandet av nya rättigheter representerade för dem: de trevande försöken att definiera och kodifiera humanitära rättigheter på en internationell nivå var ett sätt att vända sig bort från den chauvinistiska krigskulturen med dess dehumanisering av fienden och nationalisering av rättigheter. Såväl de humanitära insatserna för krigsoffren som rättighetsdiskursen kring dem var alltså del av en betydligt vidare och bräcklig ”kulturell demobilisering”.

Bokens titel är något missvisande eftersom det är uppkomsten av humanitära rättigheter eller rentav mänskliga rättigheter, snarare än humanitarism, som Cabanes studerar. Sambandet mellan den humanitära rättighetseran och den moderna mänskliga rättighetseran är också ämne för debatt, där forskare som till exempel Mark Mazower och Keith David Watenpaugh bestrider såväl progression som kontinuitet, medan andra, som Barbara Metzger, hävdar att i praktiken strukturerades redan Nationernas Förbunds humanitära arbete av mänskliga rättigheter. Cabanes hör till det senare lägret och driver tesen att första världskrigets viktigaste arv till humanitarismen varken var en framväxande global medkänsla eller professionaliseringen av det praktiska humanitära arbetet, utan omdefinieringen av humanitarismen till ett rättighetsprojekt. Ett internationellt erkännande av krigsoffrens humanitära rättigheter var målet för de fem människorättsaktivister som boken skildrar och de rörelser och organisationer dessa representerade och samarbetade med. Rättigheterna skulle garantera social ordning i en tid av kaos och samtidigt tillskriva krigets offer en ny status som möjliggjorde deras återintegrering i samhället. Enligt Cabanes var begreppet ”mänsklig värdighet” centralt i mellankrigstidens anspråk på transnationella humanitära rättigheter, men

¹ Bruno Cabanes, *The Great War and the Origins of Humanitarianism 1918–1924*, Cambridge: Cambridge University Press, 2014, sid. 10.

också som en länk mellan dessa och idén om mänskliga rättigheter. Första världskrigets mänskliga katastrof gjorde här den avgörande skillnaden. Utarbetandet av dessa rättigheter var inte bara ett svar på en humanitär och folkrättslig kris, utan också en reaktion på och reflektion över krigets urholkning av och bristande skydd för den mänskliga värdigheten och människovärdet i stort. Ur det gradvisa erkännandet av de forna fiendernas lika värdighet och människovärde – att också deras invalidiserade veteraner och svältande barn var jämbördigt lidande offer för krigets våld – växte det fram en ny föreställning om dessa gruppers rättigheter internationellt. Utvidgningen av begreppet ”mänsklig värdighet” var enligt Cabanes också ett villkor för övergången från humanitära rättigheter, som skyddade specifika grupper (offer för krig, politisk förföljelse, svält, naturkatastrofer) utifrån vissa kriterier, till dagens dominerande föreställning om mänskliga rättigheter som individuella och universella, oavhändliga varje människa i krig och fred.

Bokens övergripande argument byggs upp genom berättelsen om fem inflytelserika aktivister, som får varsitt kapitel: René Cassin och kampen för krigsveteranernas rättigheter, Albert Thomas och ILO:s arbete för transnationella sociala rättigheter, Fritjof Nansen och flyktingars rättigheter, Herbert Hoover och rätten till mat samt Eglantyne Jebb och barns rättigheter. Man kan invända mot att alla, möjligen bortsett Thomas, är välkända och utforskade personer från samma västerländska, socialliberala tradition och att fyra av fem är män. Men eftersom greppet inte i första hand är biografiskt individcentrerat, utan snarare ett sätt att spalta upp tidens humanitära katastrofer och de frågor de gav upphov till, spelar det mindre roll. Samtliga delstudier har mycket att ge för den som är intresserad av dessa problem, vare sig det rör just den här perioden eller i en vidare kontext. Cabanes åskådliggör också vilken liten humanitär miljö det fortfarande rörde sig om och den stora betydelsen av personliga band och nätverk såväl nationellt som internationellt.

En annan fördel med Cabanes bok är att han inte låter mänskliga rättigheter reduceras till juridik och konventioner. Tvärtom vill han lyfta fram en

bredare syn där inte minst de humanitära aktivisterna spelar en central roll i omdefinieringen av rättigheter. 1920-talets humanitära rättighetsdiskurs skapades i dialog mellan aktivister och jurister, där de förra var de mest drivande. Förändringar i folkrätten kom som ett resultat av *görande*, som ett svar på de humanitära organisationernas praktiska arbete i Centraleuropa, Ryssland, Balkan och Främre Orienten. Det humanitära mötet ”på fältet” och nya humanitära narrativ med fokus på empati för krigets offer förändrade också sättet att se på dessa offers rättigheter.

Cabanes är som mest övertygande när han skriver ihop första världskrigets historia med humanitarismens historia i vid bemärkelse och verkligen visar hur avgörande krigserfarenheten var för överlevarna. Hur viktigt men också politiskt och kulturellt svårt det var att erkänna forna fienders mänskliga värdighet och de rättighetsanspråk som följde med detta blir desto tydligare om man som Cabanes läser det mot bakgrund av den långtgående dehumanisering av fienden som präglat krigsåren och den akuta kris som utmärkte den omedelbara efterkrigstiden. Däremot är det en brist att Cabanes diskussion av innebörden av begreppet ”mänsklig värdighet” är så knapphändig och att vi inte får en klar bild av hur övergången mellan de två rättighetsparadigmen skulle ha gått till och varför den alls ägde rum. Trots sin lovvärda historiserande ambition skriver författaren här och på andra ställen ändå in sig i den rätlinjiga framstegshistoria om de mänskliga rättigheterna som han själv och många med honom med rätta kritiskt vill dekonstruera. Han går ibland väl långt i sin strävan att etablera 1914–24 som den ”nya” vändpunkten i de mänskliga rättigheternas kronologi – varför en definitiv sådan nu alls måste bestämmas. I summeringen ”This transition from war to peace in the course of the 1920s was a key moment in the emergence of a new sense of human rights that would lead in time to the Universal Declaration of Human Rights in 1948”² förminskas 1920-talets rättighetspolitik exakt på det sätt han sade sig vilja undvika då den skulle förstås i sin egen tid och rätt. Den reduceras till att bli det där om än

² Cabanes 2014, sid. 308.

litet större steget på vägen, länken i en kedja av ofullständiga versioner som fullbordas först efter nästa världskrigs katastrof.

Som kulturhistoriker med inriktning på första världskriget lyckas Cabanes belysa rättighetshistorien från ett annat håll och visa hur mycket spännande som kan sägas när dessa båda hittills ömsesidigt uteslutande forskningsfält sammanförs. Även om det inte finns utrymme att utveckla det här kastar rättighetsspåret också nytt ljus över första världskrigets mörka historia och komplicerar den gängse historieskrivningen om mellankrigstiden som just bara en *mellankrigstid* av brustna illusioner och misslyckanden vad gäller internationell rättvisa och fred. Hans bok hjälper oss att se hur ”urkatastrofen” tvärtom satte många olika och motstridiga skeenden i rörelse, varav 1920-talets numera bortglömda rättighetsrörelse kanske var en av de mest oväntade, men också mest bestående.